DOI: [10.32702/2307-2156-2021.3.35](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2021.3.35)

УДК 351.077:005.92:004

О. О. Скорик,
к. е. н., доцент кафедри економіки та управління,
Черкаський державний технологічний університет
ORCID ID: 0000-0002-9755-3300

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ЕЛЕКТРОННОГО ВРЯДУВАННЯ

О. Skoryk
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Economics and Administration,
Cherkasy State Technological University

CONCEPTUAL FUNDAMENTALS OF ELECTRONIC GOVERNANCE

У статті виявлені передумови виникнення та розвитку концепту електронного врядування, розглянуті особливості формування інституційного базису становлення електронного врядування у міжнародних правових актах та аналітичних документах. Встановлено, що концепт електронного врядування набув широкої популярності на рубежі 1990-2000-х років як ідея системного впровадження та використання сучасних ІКТ в роботі органів влади з метою підвищення ефективності та прозорості роботи державного апарату, з ним пов'язували надії на модернізацію характеру взаємодії держави і суспільства.

За результатами дослідження фахових наукових джерел доведена необхідність уточнення визначень, що описують такий складний феномен, як «електронне врядування», внаслідок наявності різних інтерпретацій їх змісту. Встановлено, що базовим у концепті електронного врядування доцільно вважати поняття «електронний уряд», головна мета якого – зробити систему державного управління максимально придатною для забезпечення інтересів громадян, організацій і підприємств та надати більш широкі можливості для участі у виробленні державної політики, а також спрощення процедур взаємодії громадян і влади.

За підсумками оцінки підходів до визначення змісту електронного врядування та категорій, що його описують, сформульовані два основні концепти – структурно-функціональний та еволюційний. Структурно-функціональний підхід передбачає дослідження таких категорій, як «електронний уряд» (e-government), «цифровий уряд» (digital government), «електронна адміністрація» (e-administration), «електронна демократія» (e-democracy) «електронне врядування» (e-governance) у структурному взаємоузгодженні з відповідною конкретизацією функцій кожної складової. За еволюційним підходом такі категорії електронного врядування, як «електронний уряд» (e-government), «мережевий уряд» (wired government), «цифровий уряд» (digital government), «блокчейн-уряд» (blockchain government) розглядаються з позицій перетворення їх змісту та функцій в процесі розвитку ІКТ.

Здійснено уточнення визначення електронного врядування у відповідності з поєднанням виділених автором структурно-функціонального та еволюційного підходів, запропоновано

визначати дану дефініцію як зміну системи інститутів і механізмів публічного управління під впливом розвитку ІКТ.

Building an effective e-government system, adequate to modern realities, is one of the main tasks of Ukraine's state policy. In this direction, a number of legislative acts have been adopted in recent years, and special technical support has been created for the translation of certain public services into electronic format. The state strategies and programs for the development of e-government in Ukraine adopted in recent years envisage a number of serious measures to deepen electronic interaction between citizens and public administration bodies at the national and local levels. Nevertheless, while maintaining the current pace of development in this vector, it will not be easy to achieve the projected indicators without the expressed political will and coordination of joint efforts of the expert community, business and civic initiatives. Therefore, the creation of a theoretical and conceptual basis for e-government is gaining relevance.

The article identifies the prerequisites for the emergence and development of the e-governance's concept, considers the features of its institutional basis formation in international legal acts and analytical documents. It is established that the concept of e-governance gained wide popularity at the turn of 1990-2000 as the idea of systematic introduction and use of modern ICT in the work of government to increase the efficiency and transparency of the state apparatus, it was associated with hopes for modernization and society.

According to the results of research of professional scientific sources, the need to clarify the definitions that describe such a complex phenomenon as "e-governance", due to the presence of different interpretations of their content. It is established that the definition of e-government should be considered basic in the e-governance concept, the main purpose of which is to make the system of public administration as suitable as possible to ensure the interests of citizens, organizations and enterprises and provide greater opportunities for participation interaction of citizens and government.

Based on the evaluation of approaches to determining the content of e-governance and the categories that describe it, two main concepts are formulated – structural-functional and evolutionary. The structural-functional approach involves the study of such categories as "e-government", "digital government", "e-administration", "e-democracy", "e-governance" in structural coordination with the corresponding specification of the functions of each component. According to the evolutionary approach, such categories as "e-government", "network government", "digital government", "blockchain government" are considered from the standpoint of transformation their content and functions in the process of ICT development.

The definition of e-governance has been clarified in accordance with the combination of structural-functional and evolutionary approaches identified by the author, it is proposed to define this definition as changes in the system of institutions and mechanisms of public administration under the influence of ICT development.

Ключові слова: електронне врядування; електронний уряд; електронна адміністрація; електронна демократія; цифровий уряд; мережевий уряд; блокчейн-уряд; публічне управління; інформаційно-комунікаційні технології.

Keywords: e-governance; e-government; e-administration; e-democracy; digital government; network government; blockchain government; public governance; information and communication technologies.

Постановка проблеми. Розбудова ефективної системи електронного врядування, адекватної сучасним реаліям, є одним із головних завдань державної політики України. В даному напрямку за останні роки прийнято низку законодавчих актів, створено спеціальне технічне забезпечення для переведення тих чи інших державних послуг в електронний формат. Сьогодні в Україні всі органи публічного управління мають свої власні інтернет-портали або цифрові платформи, на яких розміщена актуальна інформація профільного спрямування,

законодавчі акти, різні форми комунікацій із громадськістю. Хоча ступінь цифровізації останніх різниться за рівнем технічної підтримки, але рух у даному напрямку слід відзначити як позитивний.

Варто відзначити, що прийняті в останні роки державні стратегії та програми розвитку електронного врядування в Україні передбачають ряд серйозних заходів щодо поглиблення електронної взаємодії громадян та органів публічного управління на загальнодержавному та місцевому рівнях. Але при збереженні сьогодишнього темпу розвитку в даному векторі досягти прогнозованих показників без наявності вираженої політичної волі та координації спільних зусиль експертного співтовариства, бізнесу та громадянських ініціатив буде нелегко. Тому створення теоретичного підґрунтя та концептуального базису електронного врядування набуває своєї актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку електронного врядування потреб широко висвітлені у світовій науковій літературі такими вченими, як Д. Вест, В.Хомбург, М. Зоммер, Г.Девід Гарсон, Д. Холмс та багатьма іншими. Серед вітчизняних науковців слід відзначити І.В. Клименка та К.О. Линьова, праці яких взяті за основу даного дослідження.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування концептуальних основ електронного врядування як передумови подальшого його розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для забезпечення цифрової взаємодії між різними гілками органів державної влади, бізнесом, громадянами, громадськими організаціями та іншими суб'єктами публічного управління, створюється широкий комплекс інформаційних технологій, інтернету, мобільних технологій, який можна узагальнити поняттям «електронне врядування».

Виникнення концепту електронного врядування пов'язане зі змінами в соціально-економічній сфері, обумовленими науково-технічною революцією, що почалася в середині ХХ століття, його передумовою вважається становлення формату «інформаційного суспільства» як характеристики постіндустріального суспільства в контексті «інформаційної революції». Істотною передумовою поширення електронного врядування стала розробка інформаційно-комунікативних технологій (надалі – ІКТ), які в економічно розвинених країнах до початку 1990-их років досягли рівня, достатнього для їх використання органами державної влади. Відомий вчений В. Хомбург серед передумов виникнення електронного врядування окремо виділив кризу бюрократії кінця 1970-их років, яка призвела до зародження ідей нового державного менеджменту, націленого на підвищення економічності, відповідальності державного апарату та його всебічну орієнтацію на потреби громадян-споживачів [1, с. 87]. Отже, електронне врядування стало відповіддю системи державного політико-адміністративного управління на трансформацію об'єкта управлінського впливу та середовища функціонування даної системи.

Термін «електронний уряд» (electronic government, e-government) вперше було введено в офіційний обіг в Америці при президенті Б. Клінтоні як ідея системного впровадження та використання сучасних ІКТ в роботі органів влади з метою підвищення ефективності та прозорості роботи державного апарату. Так, у спільній доповіді президента США Б. Клінтона та віце-президента А. Гора «Технології для економічного зростання США: нові напрямки зміцнення економіки» [2], що була презентована у лютому 1993 року, сформульовані основи державної політики уряду щодо використання інформаційних технологій для підвищення ефективності влади. У доповіді, зокрема, відзначені завдання впровадження актуальних для електронного врядування ІКТ, а саме: «використання інформаційних технологій для оптимізації надання державних послуг та надання інформації суспільству про діяльність владних органів» [2, с. 20]. При цьому важливою умовою позитивних змін внаслідок впровадження електронних технологій зазначена необхідність одночасних структурних перетворень в системі владних органів.

Формування інституційного базису становлення електронного врядування пов'язують із прийняттям в США Закону «Про електронний уряд» (E-Government Act of 2002), який визначає електронний уряд як «використання урядом заснованих на веб-технології інтернет-додатків та інших інформаційних технологій в поєднанні з процесами реалізації цих технологій для наступних цілей: а) розширення доступу та забезпечення надання урядової інформації і державних послуг для суспільства, організацій та державних структур; б) забезпечення поліпшення діяльності уряду, включаючи підвищення результативності, економічності, якості державних послуг і реформування» [3, с. 4]. Зазначений закон прямо і комплексно регулює питання розвитку електронного врядування, встановлював структуру державних органів, відповідальних за розвиток електронного уряду із зазначенням конкретних напрямків їх діяльності, а також показники результативності діяльності цих органів. Прийняття даного закону забезпечили США позицію світового лідера за індексом розвитку електронного врядування.

Європейський союз також пройшов через низку інформаційно-технологічних перетворень. У 1994 році європейський комісар у справах внутрішнього ринку та промисловості Мартін Бангеманн представив доповідь «Європа і глобальне інформаційне суспільство» (Recommendations to the European Council “Europe and the global information society”) [4], яка окрім загальних закликів до координації політики європейських держав в інформаційній сфері, акцентування стимулюючої ролі електронних технологій для зростання економіки та інших переваг інформаційного суспільства, містила також прямі вказівки щодо застосування електронних технологій в діяльності органів публічної влади. У доповіді увага акцентувалася на важливості створення транс-європейської державної комп'ютерної мережі, однією з переваг якої повинно бути вибудовування більш сприятливих відносин між публічними органами влади та громадянами європейських країн.

Логічним продовженням заходів щодо становлення електронного врядування в Європі стала представлена Європейською комісією в грудні 1999 року та схвалена Європейською Радою на засіданні в Лісабоні у березні 2000 року ініціатива «eЄвропа. Інформаційне суспільство для всіх» (eEurope: an information society for all) та подальші документи, прийняті у розвиток зазначеної ініціативи. Окремим розділом даного документу є «Уряд онлайн», в якому визначені основні напрями використання мережі Інтернет в державно-адміністративному управлінні. Основний акцент був зроблений на забезпеченні громадянам доступу до інформації про діяльність владних структур, наданні державних послуг в електронному форматі та організації каналів електронної взаємодії між владою та державними інститутами для забезпечення якісного «зворотного зв'язку» із суспільством за різними міждержавними ініціативами [5, с. 16].

Міжнародне співробітництво в рамках розвитку електронного врядування відзначено рядом зустрічей на рівні лідерів провідних країн світу, найбільш знакова з яких була «Окінавська хартія Глобального інформаційного суспільства» [6], прийнята 22 липня 2000 року – один з перших документів подібного масштабу, що закріпили прихильність провідних держав світу брати активну участь у становленні та розвитку інформаційного суспільства, зокрема електронного врядування, до якої приєдналася й Україна.

Таким чином, концепт електронного врядування набув широкої популярності на рубежі 1990-2000-х років у період масового впровадження ІКТ в політичну сферу суспільства, з ним відразу пов'язували надії на модернізацію характеру взаємодії держави і суспільства. Проте осмислення потенціалу електронного врядування, вивчення можливостей його впливу на різні аспекти взаємовідносин державного апарату і суспільства, почалося не в державному секторі, а в академічних колах.

З самого початку перед електронним урядом було поставлено максимально амбітні завдання: замість ієрархічної, малорухомої закритої управлінської системи повинні були з'явитися гнучкі структури з горизонтальними зв'язками, що оперативно взаємодіють між собою та з громадянами, відкриті для контролю в будь-якій ланці. Однак за два десятиріччя розвиток електронного врядування відбувався доволі повільно, у багатьох країнах, зокрема й в Україні, роботи звелися в основному до онлайн-надання державних послуг і тільки останнім часом з появою нових цифрових технологій стали знову говорити про цифрову державу як про новий революційний спосіб взаємодії влади і громадян, розуміючи під цифровою державою не набір ізольованих систем надання державних послуг, а цілісну пов'язану екосистему, де відбувається електронний обмін даними і процесами, що дозволяють налагодити пряму взаємодію влади і громадян.

Дослідження фахових наукових джерел у сфері електронного врядування та офіційних документів стратегічного і концептуального характеру, регулюючих відповідні процеси, довели наявність різних інтерпретацій змісту понять, що описують такий складний феномен, як «електронне врядування», що не відповідає завданням однакового розуміння і застосування даного концепту у вітчизняній державній політиці. До того ж сфера ІКТ, яка утворює його основу, постійно перебуває у динамічному розвитку, що обумовлює необхідність уточнення визначень, відображаючих досліджуване явище адекватно поточним і перспективним характеристикам стану державного управління та політичного середовища в Україні.

Базовим у концепті електронного врядування, на думку автора, доцільно вважати поняття «електронний уряд», яке більшість дослідників трактують переважно в широкому сенсі – як переформатування відносин влади і соціуму в контексті нових ІКТ. Зокрема, вітчизняні науковці І.В. Клименко та К.О. Линьов дотримуються думки, що в найзагальнішому вигляді електронний уряд – це теорія і практика побудови прямого (керуючого) та зворотнього (контролюючого) зв'язків між державними (регіональними, муніципальними) органами влади, з одного боку, і громадянами, їх об'єднаннями (комерційними та некомерційними громадськими організаціями), з іншого боку, за допомогою широких можливостей інтернету [7, с. 18]. На думку автора даного дослідження, у такому контексті доцільніше говорити не про електронний уряд, а про електронну державу, оскільки механізми електронного уряду охоплюють не тільки виконавчу гілку влади, але також законодавчу і судову.

Один з найбільш відомих вчених у сфері електронного врядування і технологічних інновацій в державному секторі Д. Вест розуміє під електронним урядом «використання органами публічної влади мережі Інтернет та інших цифрових засобів для надання державних послуг та інформації, а також реалізації демократії» [8, с. 1]. Розглядаючи Закон США «Про електронний уряд», Д. Вест звертає увагу на два важливих аспекти електронного врядування: демократизацію та реформування державного апарату. На думку Д. Веста, з прийняттям даного закону в США стала можлива зміна акцентів в розумінні електронного врядування з переважного надання державних послуг та інформації до залучення громадян до процесів вироблення та обговорення державних рішень. Він також зауважує, що концепції електронного врядування відповідає ідея адміністративної реформи, в рамках якої за допомогою використання інформаційних технологій досягається більш інтегрована взаємодія відомств, що забезпечує задоволення потреб громадян і скорочення витрат на утримання державного апарату [8, с. 183].

Слід погодитись із позицією автора фундаментальної праці «Громадські інформаційні технології та електронне врядування: керуючи віртуальною державою» Г. Девідом Гарсоном, який пропонує розрізняти поняття «цифровий уряд» (digital government), «електронний уряд» (e-government) та «електронне врядування» (e-governance) [9, с. 18]. Науковець вважає, що дефініція «цифровий уряд» є узагальнюючою категорією для всіх форм використання ІКТ в державному секторі, тоді як поняття «електронний уряд» відноситься тільки до одного аспекту цифрового уряду – надання державних послуг в електронній формі. Поняттю «електронне врядування» він відводить реформістську роль: дана категорія, в його інтерпретації, характеризує зміну самої

природи державного апарату – мережеві технології стирають межі між державними органами, некомерційними організаціями та приватним сектором.

В основі здійсненого Г. Девідом Гарсоном відокремлення електронного уряду від електронного врядування закладено ідею Д. Кеттла, який вважав, що державний апарат, уряд (government) являє собою сукупність установ, реалізуючих державну політику в установленому законодавством порядку. При цьому під правлінням, врядуванням (governance), Д. Кеттл розумів результати взаємодії державного сектора та оточуючого його середовища – адміністративного, політичного та соціального [9, с. 20].

Дещо інше розмежування наведене у доповіді ООН «Бенчмаркінг електронного уряду: глобальна перспектива (UNDESA / ASPA) 2001», в якій електронний уряд розглядався як: «набір електронних послуг для громадян (електронна адміністрація (e-administration) з елементами громадянської участі (електронна демократія), спрямованих на досягнення цілей збалансованого електронного врядування (e-governance)» [10]. Тобто електронний уряд виступає узагальненою сукупністю трьох зазначених складових. Характеристика розмежуваних понять у контексті зазначеної доповіді наведена у табл. 1.

Таблиця 1.
Характеристика електронного уряду та його складових

Електронний уряд (e-government)	Електронна адміністрація (e-administration)	Електронна демократія (e-democracy)	Електронне врядування (e-governance)
Зміст поняття			
Координація та впровадження державної політики, надання послуг в онлайн-режимі	Складова електронного управління державним сектором	Максимально висока ступінь громадської участі у виробленні державної політики	Середовище для вироблення законодавства та державної політики: політичні ініціативи урядів; регуляторне середовище та ін.
Завдання на глобальному рівні			
Присвоєння країнам рейтингів (оцінка результатів діяльності): аналіз урядових веб-порталів, веб-сайтів	Вирішення питань управління людськими ресурсами	Виступає концепцією нової системи управління державами, елементом масштабного інформаційного перетворення суспільства	Зміни на міжнародному рівні: ослаблення кордонів внаслідок інформаційного обміну; затвердження світових стандартів і кращого досвіду; управління інформацією та знаннями в рамках електронних урядів
Завдання на рівні окремих країн			
Стимулювання та вдосконалення участі громадян в обговоренні проблем держави	Стратегічне планування переходу до електронної форми надання послуг; кількісна оцінка ефективності електронної форми надання послуг за витратами	Підвищення ступеня громадської участі, онлайн-голосування, питання етики, безпеки і недоторканності приватного життя, підвищення рівня прозорості	Стимулювання взаємодії між громадянами, урядовими організаціями та чиновниками, включаючи процеси державного управління та вироблення державної політики
Інструменти реалізації			
Розробка програм, орієнтованих на інтереси громадян	Встановлення цільових орієнтирів та оцінка результатів діяльності	Застосування електронних засобів зв'язку для зміцнення демократичних процесів	Інформаційні технології (зокрема, Інтернет), що перетворюють процес державного управління

Джерело: систематизовано автором за [10]

Головна мета електронного уряду – зробити системи державного управління такими, щоб вони в більшій мірі враховували інтереси громадян, організацій і підприємств та давали їм більш широкі можливості для участі у виробленні державної політики, а також спрощували процедури взаємодії громадян і влади.

У наукових джерелах можна відзначити й дещо інший підхід, в основу якого покладено еволюціонування розуміння змістовних характеристик електронного врядування. Так, В. Хомбург вважає, що електронне врядування відноситься до «стратегічного використання інформаційних та комунікаційних технологій в державному управлінні з метою створення мережевого або цифрового уряду» [1, с. 88]. Введене науковцем поняття «мережевий уряд» (wired government) являє собою уряд, «зосереджений на потребах соціуму, що надає державні послуги 24 години на день, 7 днів на тиждень за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, що робить уряд більш економічним і демократичним» [1, с. 105]. Виходячи із зазначених аспектів,

В. Хомбург робить висновок, що електронний уряд повинен пройти через «переконструювання»

інформаційних взаємовідносин між державним апаратом і громадянами з метою створення додаткових переваг для їх учасників, набувши з часом мережевого або цифрового характеру, перетворившись у систему більш високого порядку.

Еволюційний підхід спостерігається й у документах міжнародних організацій. Так, якщо звернутися до наведеної вище доповіді ООН від 2001 року (яка була першою у контексті розвитку електронного врядування на світовому рівні), можна відзначити трактування електронного уряду як «використання інформаційно-комунікаційних технологій в державному секторі» [10, с. 1]. У більш пізньому оглядовому дослідженні ООН від 2014 року «Електронне урядування для майбутнього, якого ми хочемо» [11] електронний уряд вже визначається як «впровадження і застосування державними органами інформаційних технологій в публічному управлінні для оптимізації та інтеграції процесів і процедур з метою ефективного управління даними та інформацією, поліпшення якості надання державних послуг та розширення каналів комунікації для залучення людей до процесів прийняття управлінських рішень» [11, с. 2].

У моделі, що була запропонована Американським товариством громадської адміністрації (American Society for Public Administration) спільно з Відділом громадської економіки та публічної адміністрації (Division for Public Economics & Public Administration) Організації Об'єднаних Націй, виділено п'ять етапів процесу побудови електронного уряду, зокрема:

1) початковий етап присутності держави в інтернеті (emerging web presence), який характеризується наявністю офіційних урядових сайтів, що містять базову інформацію, надану користувачам державою в односторонньому порядку;

2) посилена присутність держави в інтернеті (enhanced web presence), коли інформація, що надається, стає динамічною, при цьому користувачі отримують більше можливостей для доступу до інформації, заповнення форм, зв'язку з державними органами;

3) інтерактивна присутність держави в інтернеті (interactive web presence), що дозволяє здійснювати двосторонній обмін інформацією між користувачами і урядовими органами, надає великі можливості щодо заповнення форм, деякі онлайн сервіси, можливості відправки заяв онлайн;

4) присутність держави в інтернеті на рівні транзакцій (transactional web presence): користувачі мають доступ до даних на основі своїх потреб, можуть відстежувати статус розгляду своєї заяви онлайн, реалізовані різні транзакції, здійснювані онлайн (оплата податків, оплата реєстраційних зборів і штрафів, мита, вступ до ЗВО, та ін.);

5) повністю інтегрована присутність держави в інтернеті (seamless web presence), що характеризується об'єднанням всіх державних інтернет-ресурсів в рамках єдиного порталу державних послуг, що в окремих країнах потребує суттєвих змін в структурі державних органів.

Перші два етапи розвитку електронного уряду – інформаційні, коли громадяни отримують можливість доступу в інтернеті до інформації про діяльність державного органу або про те, які дії потрібно зробити, щоб отримати ту чи іншу державну послугу або здійснити адміністративну процедуру. Третій і четвертий етапи – інтерактивні, вони забезпечують можливість для заявників заповнювати спеціальні форми або представляти документи в електронному вигляді, дають можливість здійснювати моніторинг ходу надання послуги з використанням спеціальних сервісів. П'ятий етап – цифровий, коли всі документи можна оформити без особистої присутності, а всі необхідні оплати можна також зробити онлайн.

Перехід країни до останнього етапу передбачає повне переведення послуг в цифровий формат спілкування до їх виконання, при цьому відомчі процеси спираються на дані, а не на документи. Саме остання версія електронного уряду подана у документі як «цифровий уряд» з наступним визначенням: «цифровий уряд – уряд, що створюється і діє так, щоб використовувати переваги цифрових даних при оптимізації, трансформації та наданні державних послуг» [12].

Починаючи з 2015 року у європейських оглядових дослідженнях [13] з'явилося поняття «блокчейн-уряд», що означає спосіб електронного врядування на основі застосування блокчейн-технології (технології розподіленого реєстру) для надання державних послуг. За оцінками вчених і фахівців прозорість технології блокчейн дозволить забезпечити новий рівень довіри широкому спектру державних послуг, зокрема для забезпечення точності записів про державну діяльність та послуги, нових способів реєстрації прав власності, підтвердження походження товарів або інтелектуальної власності. У ряді країн вони вже застосовуються в державних структурах для видачі паспортів, збору податків, виплати пенсій, внесення записів до земельного кадастру. Очевидно, що блокчейн-уряд буде призводити до децентралізації управління, персоналізації державних послуг, створення автономних громадських корпорацій на кшталт «розумних мікрорайонів» - так звана концепція децентралізованих автономних організацій (ДАО) Девіда Джонстона [14]. На це націлені й численні проекти блокчейн-демократії, що включають блокчейн-голосування за допомогою делегованого експертам (або випадковій виборці) права голосу. Потенціал блокчейна розкручується також в проектах громадської футархії на базі концепції Роберта Хэнсона – багаторівневого процесу прийняття публічних рішень, коли спочатку обирається мета, а потім проводиться голосування за пропозиції щодо її досягнення [15]. Застосування блокчейну відкриває нові можливості не тільки в фінансовому секторі, а й в усіх сферах публічного управління шляхом зниження вартості транзакцій, спрощення обліку і надання гарантій виконання через смарт-контракти. Його потенціал багато в чому буде залежати від вирішення технічних ускладнень та політичних викликів, таких як забезпечення порядку за умови відсутності центрального відповідального, на

якого покладається юридична відповідальність у разі заподіяння шкоди системами, що базуються на блокчейн-технологіях.

Таким чином, можна помітити еволюцію розуміння змістовних характеристик електронного врядування в документах ООН та аналітичних дослідженнях міжнародних організацій, що характеризується розширенням сфер застосування електронного уряду, включаючи питання залучення громадянського суспільства до участі у виробленні управлінських рішень.

Підсумовуючи результати оцінки підходів до визначення змісту електронного врядування та категорій, що його описують, можна сформулювати два основні концепти – структурно-функціональний та еволюційний (рис. 1).

Рис. 1. Основні концепти дослідження електронного врядування

Джерело: розроблено автором

Структурно-функціональний підхід передбачає дослідження таких категорій, як «електронний уряд» (e-government), «цифровий уряд» (digital government), «електронна адміністрація» (e-administration), «електронна демократія» (e-democracy) «електронне врядування» (e-governance) у структурному взаємоузгодженні з відповідною конкретизацією функцій кожної складової. За еволюційним підходом такі категорії електронного врядування, як «електронний уряд» (e-government), «мережевий уряд» (wired government), «цифровий уряд» (digital government), «блокчейн-уряд» (blockchain government) розглядаються з позицій перетворення їх змісту та функцій в процесі розвитку ІКТ.

Крім того, при визначенні змісту електронного врядування важливим є розмежування двох його аспектів: електронне врядування як сума технологій, що перетворюють практично всі сфери публічного управління та електронне врядування як відносно відокремлена сукупність взаємопов'язаних заходів, що реалізуються в рамках державної інформаційної політики. Оскільки одним з основних завдань державної інформаційної політики є реалізація права громадян на доступ до інформації, побудова електронного уряду виступає значущим інструментом зазначеної політики. З іншого боку, електронне врядування, на думку автора даного дослідження, виступає певною проекцією існуючої системи органів державної влади на інформаційно-психологічну сферу суспільства. Таким чином, електронне врядування необхідно розглядати як комплексне явище, що стосується публічного управління в цілому і, в той же час, що виступає однією з його сфер, що реалізується в рамках державної інформаційної політики.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Розглядаючи зміст електронного врядування у вищевказаних контекстах, і в той же час усвідомлюючи складність відображення в одній дефініції всіх його змістовних характеристик, все ж, вважаємо за можливе запропонувати визначення, яке поєднує виділені автором структурно-функціональний та еволюційний підходи: електронне врядування – це зміна системи інститутів і механізмів публічного управління під впливом розвитку ІКТ. При цьому під публічним управлінням ми розуміємо діяльність не лише державних органів виконавчої, судової, законодавчої влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, а й діяльність підвідомчих зазначеним органам організацій, а також комерційних організацій, засновниками яких виступають органи публічної влади. Широке трактування терміну «публічне управління» в даному випадку зумовлене необхідністю врахування діяльності організацій з державною участю, що представляють собою об'єкт публічних інтересів. Використання ж зазначеними органами та організаціями ІКТ для виконання своїх функцій, взаємодії між собою та соціумом і виступає змістом електронного врядування.

Література.

1. Homburg V. Understanding e-government: information systems in public administration / V. Homburg. – London: Routledge, 2008. – 131 p.
2. Technology for America's Economic Growth, A New Direction to Build Economic Strength. February 22, 1993. [Електронний ресурс] URL: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED355929.pdf>.
3. Public Law 107–347 107th Congress “E-Government Act of 2002”. [Електронний ресурс] URL: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-107publ347/pdf/PLAW-107publ347.pdf>.
4. Bangemann Report, Europe and the Global Information Society (1994). [Електронний ресурс] URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/44dad16a-937d-4cb3-be07-0022197d9459/language-en>.
5. eEurope: an information society for all. Communication on a Commission initiative for the special European Council of Lisbon, 23 and 24 March 2000. COM (99) 687 final, 8 December 1999. [Електронний ресурс] URL: <http://aei.pitt.edu/3532/>
6. Окінавська хартія Глобального інформаційного суспільства [Електронний ресурс] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_163#Text
7. Клименко І.В., Линьов К.О. Технології електронного врядування / І.В. Клименко, К.О. Линьов – К.: Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2006. – 192 с.
8. West Darrell M. Digital Government: Technology and Public Sector Performance. Princeton University Press, 2005. – 21 p.
9. David Garson G. Public information technology and e-governance: managing the virtual state // Sudbury, MA: Jones and Bartlett Publisherst, 2006, 541 p.
10. Benchmarking E-government: A Global Perspective (UNDESA/ASP) 2001 [Електронний ресурс] URL: <https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/English.pdf>
11. United Nations E-Government Survey 2014: E-Government for the Future We Want [Електронний ресурс] URL: https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2014-Survey/EGov_Complete_Survey-2014.pdf
12. King M. Carriers ‘best placed to control digital shipping’, claims Maersk / M. King // Lloyd’s Loading List [Електронний ресурс] URL: <https://www.lloydsloadinglist.com/freight-directory/news/Carriers-‘best-placed-to-control-digital-shipping’-claims-Maersk/68197.htm#.WGpZcLZ953k>
13. OECD Digital Economy Outlook 2015, 2016, 2017 // OECD Publishing, Paris.
14. Buterin V. DAOs, DACs, DAs and More: An Incomplete Terminology Guide [Електронний ресурс] URL: <https://blog.ethereum.org/2014/05/06/daos-dacs-das-and-more-an-incomplete-terminology-guide/>
15. Hanson R. Open-Source Government: How can we fix our political system? / R. Hanson // *BBC Focus* 206:21, August 2009 [Електронний ресурс] URL: <http://mason.gmu.edu/~rhanson/BBCFocus-Aug09.html>

References.

1. Homburg, V. (2008), *Understanding e-government: information systems in public administration*, Routledge, London, UK.
2. The official site of U.S. Department of Education (1993), “Technology for America's Economic Growth, A New Direction to Build Economic Strength“, available at: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED355929.pdf>. (Accessed 27 February 2021).
3. The official site of U.S. Congress (2002), “Public Law of Congress “E-Government Act of 2002“, available at: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-107publ347/pdf/PLAW-107publ347.pdf>. (Accessed 5 March 2021).
4. The official site of the European Union (1994), “Bangemann Report, Europe and the Global Information Society“, available at: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/44dad16a-937d-4cb3-be07-0022197d9459/language-en> (Accessed 2 March 2021).
5. The official site of University of Pittsburgh (2000), “eEurope: an information society for all. Communication on a Commission initiative for the special European Council of Lisbon“, available at: <http://aei.pitt.edu/3532/> (Accessed 2 March 2021).
6. The official site of the Verkhovna Rada of Ukraine (2000), “Okinawa Charter of the Global Information Society“, available at https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_163#Text (Accessed 23 January 2021).
7. Klimenko, I. V. and Linyov, K. O. (2006), *Tekhnolohiyi elektronnoho vryaduvannya* [E-government technologies], Center for Civil Service Institutional Development, Kyiv, Ukraine.
8. West Darrell, M. (2005), *Digital Government: Technology and Public Sector Performance*, Princeton University Press, Princeton, USA.
9. David Garson, G. (2006), *Public information technology and e-governance: managing the virtual state*, Jones and Bartlett Publisherst, Sudbury, UK.
10. The official site of the United Nations (2001), “Benchmarking E-government: A Global Perspective (UNDESA/ASP) 2001“, available at: <https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/English.pdf> (Accessed 5 March 2021).
11. The official site of the United Nations (2014), “United Nations E-Government Survey 2014: E-Government for the Future We Want“, available at: https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2014-Survey/EGov_Complete_Survey-2014.pdf (Accessed 5 March 2021).

12. King, M. (2001), "Carriers 'best placed to control digital shipping', claims Maersk", *Lloyd's Loading List*, [Online], available at: <https://www.lloydsloadinglist.com/freight-directory/news/Carriers-'best-placed-to-control-digital-shipping'-claims-Maersk/68197.htm#.WGpZcLZ953k> (Accessed 12 March 2021).
13. OECD (2018), "Digital Economy Outlook for 2015 – 2017", OECD Publishing, Paris, France.
14. Buterin, V. (2014), "DAOs, DACs, DAs and More: An Incomplete Terminology Guide", *Ethereum Foundation*, [Online], available at: <https://blog.ethereum.org/2014/05/06/daos-dacs-das-and-more-an-incomplete-terminology-guide/> (Accessed 14 March 2021).
15. Hanson, R. (2009), "Open-Source Government: How can we fix our political system?", *Ethereum Foundation*, [Online], available at: <http://mason.gmu.edu/~rhanson/BBCFocus-Aug09.html> (Accessed 14 March 2021).

Стаття надійшла до редакції 20.03.2021 р.